

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Dziecka
Marek Michalak

ul. Przemysłowa 30/32, 00-450 Warszawa

Warszawa, 31 marca 2016 roku

ZSR.422.1.2016.MK

Pani
Elżbieta Rafalska
Minister Rodziny, Pracy
i Polityki Społecznej

Szanowne Pani Minister,

Naturalnym środowiskiem rozwoju i dobra dziecka jest rodzina. Z tego względu powinna być ona otoczona niezbędną ochroną i wsparciem. Stosowanie środków interwencji państwa we władzę rodzicielską, prowadzących do odebrania dziecka rodzicom, powinno mieć miejsce w ostateczności, dopiero po zastosowaniu i wykorzystaniu innych, mniej dotkliwych dla dziecka i rodziny środków lub jedynie wtedy, gdy dobro dziecka wymaga podjęcia zdecydowanych i niezwłocznych działań.

Pomoc udzielana przez państwo powinna być ukierunkowana na dzieci i młodzież z rodzin niewydolnych wychowawczo, uzależnionych od alkoholu i narkotyków, rozbitych, wielodzietnych, ubogich, dotkniętych bezrobociem. Właściwą pomocą udzielaną dziecku przez instytucje opiekuńcze powinno być skoncentrowanie działań na usprawnieniu tej sfery funkcjonowania rodziny, która nie pozwala na prawidłowe wypełnianie obowiązków opiekuńczych wobec dzieci. Pomoc ta nie powinna ograniczać się do likwidacji skutków negatywnych sytuacji w rodzinie, ale przede wszystkim zapobiegać przyczynom tych niekorzystnych dla dzieci i ich rodzin zjawisk.

Rzecznik Praw Dziecka wielokrotnie zwracał uwagę na ten problem w „Uwagach o stanie przestrzegania praw dziecka”, które są integralną częścią składanej co roku Parlamentowi „Informacji o działalności Rzecznika Praw Dziecka”, a także w Rekomendacjach kierowanych do Komitetu Praw Dziecka ONZ, zawartych w „Raporcie Rzecznika Praw Dziecka z realizacji zaleceń Komitetu Praw Dziecka z dnia 4 października 2002 r.”, złożonym do Komitetu Praw Dziecka w lipcu 2015 r.

25 lat Konwencji
o Prawach Dziecka

Jednostki samorządu terytorialnego oraz organy administracji rządowej, w zakresie wspierania rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych powinny zagwarantować niezbędne wsparcie podczas rozwiązywania problemów rodzinnych. OPS w systemie wspierania rodziny pełni rolę najważniejszej instytucji, podejmując interwencję w każdej sytuacji, gdy zagrożone jest dobro dziecka, niezależnie od tego, w jakiej rodzinie się wychowuje. Należy podnieść, że monitorowanie przez OPS efektów udzielonej rodzinom dysfunkcyjnym pomocy może pozytywnie wpłynąć na długotrwałe rozwiązywanie problemów tych rodzin.

Zadaniem OPS jest reakcja na sytuację zagrożenia dobra dziecka oraz podjęcie pracy z rodziną dysfunkcyjną w celu rozwiązania jej problemów. Działaniom tym powinna przyświecać troska o harmonijny rozwój dziecka i przyszłą samodzielność życiową wychowujących się w rodzinach dzieci. Dlatego ważne jest jak najszybsze i pełne identyfikowanie rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych oraz właściwa współpraca wszystkich instytucji zaangażowanych w proces udzielania wsparcia tym rodzinom.

Zgodnie z ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 332), rodziny dysfunkcyjne powinny otrzymać niezbędną pomoc, w trudnych dla nich sytuacjach, w szczególności pomoc asystenta rodziny, rodzin wspierających oraz placówek wsparcia dziennego. Udzielona rodzinom pomoc, w założeniu ustawodawcy i w oczekiwaniach społecznych, powinna przyczynić się do zmniejszenia liczby dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej.

Kontrola przeprowadzona przez NIK w 2014 r. „Funkcjonowanie asystentów rodziny w świetle ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Nr ewid. P/14?048) dała podstawę do wysunięcia wniosków, że instrument asystenta rodziny jest przydatny i skuteczny w rozwiązywaniu problemów rodzin dysfunkcyjnych oraz jakie istnieją zagrożenia dla funkcjonowania tej nowej instytucji wsparcia rodziny.

Jak wynika z informacji o wynikach kontroli Najwyższej Izby Kontroli „Działania organów administracji publicznej w sytuacji zagrożenia odebrania dzieci rodzicom” z listopada 2015 r. (Nr ewid. 45/2015/P/15/075/LKI), funkcjonujący w Polsce system pomocy rodzinom dysfunkcyjnym należy ocenić jako mało skuteczny.

Podjęmowane przez OPS działania w celu rozwiązania problemów rodzin dysfunkcyjnych nie zawsze były skorelowane z możliwością wsparcia przez inne instytucje systemu wspierania rodziny (środowisko lokalne, sądy i ich inne organy pomocnicze, Policja,

instytucje oświatowe, podmioty lecznicze, a także kościoły i związki wyznaniowe oraz organizacje społeczne), do których należało skierować rodziców zagrożonych odebraniem dzieci oraz z faktycznie udzieloną pomocą ze strony tych instytucji. Żaden OPS nie posiadał pisemnych porozumień określających zasady takiej współpracy.

Kontrola NIK wykazała, że działania w celu rozwiązania problemów rodzin dysfunkcyjnych wykonywane były we wszystkich badanych ośrodkach, obok asystentów rodziny, również przez pracowników socjalnych OPS, którzy zazwyczaj jednocześnie sprawowali opiekę socjalną nad kilkudziesięcioma innymi rodzinami, z różnego rodzaju problemami. Powodowało to istotne ograniczenie w zakresie udzielanej pomocy. Ponadto pracownicy socjalni udzielali pomocy rodzinom dysfunkcyjnym jedynie w godzinach pracy ośrodka. OPS w niewystarczający sposób wykorzystywały instytucję asystenta rodziny. W żadnym z badanych ośrodków nie korzystano z instytucji rodzin wspierających, natomiast tylko nieliczne udzielały wsparcia z wykorzystaniem placówek wsparcia dziennego.

W OPS nie stosowano także kontraktu socjalnego lub wystąpiły nieprawidłowości podczas wykonywania zadań z wykorzystaniem tego instrumentu. Zawodzą także mechanizmy i procedury wykrywania oraz diagnozowania niepokojących zjawisk w rodzinie. Jak wynika z informacji NIK, w niektórych gminach baza wiedzy o rodzinach z problemami opiekuńczo-wychowawczymi nie jest kompletna, część rodzin pozostaje poza systemem wsparcia. Zdarzało się, że dzieci zabierane były z rodzin, które nie zostały wcześniej zidentyfikowane przez OPS jako potrzebujące pomocy. Często o potrzebie wsparcia rodziny właściwe podmioty dowiadywały się po ujawnieniu dramatycznych zdarzeń przez media. Udzielana przez OPS pomoc często okazywała się nieskuteczna, co powodowało odebranie dzieci z rodzin biologicznych i umieszczenie ich w pieczy zastępczej.

W związku z powyższym, na podstawie art. 10 ust. 1 pkt 2 oraz art. 10a ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 2086), zwracam się do Pani Minister z uprzejmą prośbą o analizę podniesionych w informacji NIK zagadnień oraz przekazanie informacji o podjętych i planowanych działaniach resortu w celu rozwiązania podnoszonych problemów, w szczególności zbudowania systemu identyfikacji rodzin wymagających wsparcia, opartego na współpracy wielu podmiotów i instytucji, gwarantującego szybką identyfikację rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych oraz wykorzystania w pracy OPS wszystkich przewidzianych prawem instrumentów pomocy takiej rodzinie.

W wyrażeniu szacunku
Marek S. S. S.